

ELEK MIKLÓS

EMLÉKEZÉS A BALATONFÜREDI SZOT* SZANATÓRIUMRA (Emlékfoszlányok laza láncolata)

Három éve, a nyár legmelegebb napján, Budapesten ültem egy gyermek- és ifjúkori barátom lakásán, hogy szétválogassuk a Helytörténeti Gyűjtemény részére felajánlott fényképeket, nyomtatványokat, füredi emlékeket. „Munka” közben emlékeztünk, egymásnak idézgettük a régvolt történeteket, és felrémlett bennünk a kérdés, vajon hányan emlékeznek még mindarra és mindazokra, amiről beszélgetünk: a Balatonfüredi SZOT Szanatórium életére.

Mi 1955 májusában költöztünk Balatonfüredre, ahol édesapám a SZOT üdülő, majd a szanatórium főkönyvelőjeként, édesanyám pedig portásként dolgozott. Mindketten a 60-as évek derekán voltak nyugdíjba. Barátom nem volt állandó lakosa Fürednek, csak az iskolai szüneteket töltötte itt az ötvenes évek végétől a hatvanas évek közepéig édesanyjánál, aki a szanatórium kultúrfelelőse, és annak férjénél, aki a gazdasági vezetője volt.

A Balatonfüredi SZOT Szanatórium a korábbi SZOT Üdülő helyén, a hajdani Nagyvendéglő és Kurszalón épületeiben kezdte meg működését 1956-ban. Az ide beutalt vendégeket az üdülésen kívül szívgyógyászati ellátásban is részesítették, de lazább, nem a szívkórház szigorúbb, kórházi rendje szerint. A beutaló három hétre szólt, amit egy héttel meg lehetett hosszabbítani. Volt délutáni csendespihenő, laboratóriumi vizsgálat, de például nem volt röntgengép csak a kórházban. Az orvosok száma 4–5 fő volt. Szanatóriumi elnevezése miatt sokan és sokáig összekeverték az Állami Kórházzal, a korábbi Erzsébet Szanatóriummal. Később hozzáerült a volt Esterházy szállóban működő Békeüdülő is. Ennek Mészáros Józsefné volt a vezetője. Számos füredi, vagy később Füreden letelepült, és ma is köztünk élő dolgozója volt, de legtöbbjüknek már a neve is kihullott az emlékezés rostáján. Négy évtizedes működés után 1997-ben szűnt meg a Balatonfüredi SZOT Szanatórium.

A SZOT Szanatóriumi és Üdültetési Főosztálya több területi igazgatóságra oszlott. A füredi szanatórium a hévízhez tartozott. Az igazgatóság vezetői, akik rendszeresen megfordultak Füreden, Kurdi Ferenc igazgató, Bakál Jánosné pénzügyi vezető és Czurda János a kultúrfelelősök főnöke, voltak. A hivatali Volgát (szovjet személyautó)

egy Lajos nevű sofőr vezette, aki a várakozás idejét a szebbik nem nagyfokú tiszteletével töltötte, igen eredményesen.

Az épület a Gyógy tértől a Zsigmond utcáig terjedt. Nyugati végén a telepi gyógyszertár kapott helyet. Fölötte magas, szürke kőfalon a régi paplak épülete szolgált a SZOT dolgozók szolgálati lakásának. (Zsigmond utca 20. majd 22. szám) Mi az észak-déli szárnyban laktunk, majd 40 évig. A nyugat-keleti szárnyban Zalaváry István és családja, majd dr. Ütő Imre és családja, később ifj. Bazsó István és családja, és utoljára Bikádi István és családja laktak.

A házat a főépület felső pihenőparkjától egy vékony, két és fél méter magas téglakerítés választotta el. Fölötte terült el az un. gazdasági udvar két jégveremmel és egy hosszú raktárépülettel, ahol műhelyek is voltak. Mögötte, a Kiserdő szélén, út vezetett le a gazdasági bejárathoz, ahol néhány karbantartó műhely, és a konyhai bejárat volt.

Keletre a régi „födött sétány”, a mai árkádsor (Füredi Panteon) kötötte össze a volt Kurszalonnal, amelynek földszinti részében a vendég étterem, emeletén pedig a színházterem kapott helyet. (Színpad, két kis öltöző, a nézőtéren kis, karfás, fotelszerű székek.) Színházi előadások (Illyés Gyula: Fáklyaláng, Németh László: A két Bolyai stb.), községi ünnepek, a telepi iskola különböző rendezvényei (ilyen esetekben mindig engem küldtek egy társammal édesapámhoz, hogy a legkedvezőbb terembérleti díjat kérjük az iskola és a tanulók nevében. Örömmel mentünk, mert ez a „hosszú” út több mint egy órát tartott, megúsza lehetőleg a következő óra feleltetési idejét is), nemzetközi sakkverseny, orvos és egyéb kongresszusok színhelye volt. Az árkádsor észak-déli oldalán ajtó nyílt egy kis belépőbe, ahonnan a piros társalgóba, vagy a személyzeti étterembe lehetett jutni. (Volt egy barna és egy piros társalgó a bútorok színe szerint. A barnában volt a rex és a biliárdasztal, a büfé, a pirosban a televíziókészülék, és ha jól emlékszem itt nem lehetett dohányozni.) Egyben ez biztosította a főépületből a vendég étterembe történő átjutást eső, vagy havazás esetén. A dolgozók közül a vendég étteremben étkezett – kötelező jelleggel – az igazgató főor-

vos, az üdülővezető, a főkönyvelő és a kultúrfelelős, plusz a hévízi igazgatóság már említett vezetői, vagy más prominens látogató. A vendégeknek reggeli, ebéd, uzsonna és vacsora volt a napi étkezése, a főétkezések A, B, C menüből álltak. A dolgozóknak külön főztek, egyfélélt, ebédet és vacsorát. Elfogyasztása a személyzeti étteremben történt felszolgálással. Mi gyerekek egy-egy kancsóval leszaladtunk a kúthoz, és savanyúvizet vittünk fel az ebédhez. Itt ebédeltek az idegenforgalmi hivatal dolgozói, és később a rendőrök is. A piros társalgó fölötti terasz nyugati oldalán egy L alakú épület észak-déli szárnyában dr. Burián Imre és családja, a kelet-nyugati szárnyában a mindenkori gazdaságvezetők és családjaik laktak. A terasz az első emeletről a könyvtárszobán keresztül volt megközelíthető, és innen át lehetett menni a színházterem öltözőihez is a nyitott nagy ablakon keresztül. (Mindez természetesen nekünk gyerekeknek volt járható út.) A vendég étterem előteréből csigalépcsőn lehetett feljutni a színpadra. Az árkádsor sarkán egy zárható ajtó mögött lépcső vezetett a teraszra, amit csak az ott lakók használtak. A főbejárattól jobbra nyíltak a társalgók, balra a porta és az irodák. Itt az előcsarnokban volt egy telefonfülke, ahová a távolsági hívásokat kapcsolták, mellette fotelok dohányzóasztallal. Ezen a részen árusította az Állami Könyvtérjesztő Vállalat könyveit heti néhány alkalommal Molnár Lajos és felesége. (A többi napon a kórházban árultak.)

A Gyógy tér sarkán egy kis ajándék pavilon állt, mellette árulta faszénen pattogatott kukoricáját Schindele bácsi. Sokat álltam mellette, hol a kukoricák pattogását, hol a pavilon kirakataiban látható ólomkatonákat bámulva. Az utcafront másik oldalán lévő épületekben fodrászat (Sveidler József), csemegeüzlet (Posztobányi Károly), ékszerbolt, illatszerbolt, trafik (Sélley Györgyné és édesanyja), zöldséges, a sokszor megírt népművészeti bolt Lipták Gáborné és segítője Melinda vezetésével, rövid-árakereskedés (Pécsvári László osztálytársam édesanyja vezette, ezért lett Laci beceneve Textil, itt dolgozott Kemechey Jenőné is), fényképészet, és végül az akkor híres-neves Kedves cukrászda voltak. Mellette kissé távolabb a Megyei Idegenforgalmi Hivatal (dr. Zákonyi Ferenc és munkatársai) működött, benne egy kis helytörténeti kiállítással. A Blaha Lujza utca akkoriiban a telep főutcája volt: a szívkörház, a szanatórium, a környező üdülők vendégei, betegek, és a helybeliek itt sétáltak, intézték bevásárlásaikat.

A „Gyíkleső nő” szobor előtt az alkotója: Kisfaludi Stróbl Zsigmond, és Tasnádi János üdülővezető

A kultúrfelelősök (kultúrosok) tevékenységére Tasnádi Jánosné Katika lelkes és odaadó munkáján keresztül emlékszem. Rendkívül sokoldalú és színvonalas, komoly és szórakoztató programokat biztosítottak a beutaltak részére. Voltak a zene, táncos ismerkedési és búcsúestek a színházteremben (külön élményt jelentett a vendégeknek, hogy ezek az Anna-bál helyszínén zajlottak). A zenét Tilesch Nándor és Vörös Tibor szolgáltatották. (Hálásan gondolok rájuk. A nyári vakáció idején sok beutalt család magával hozta nagyobb gyermekét is, akik külső szállásokon voltak elhelyezve. Az ismerkedési esteken természetesen ők is ott voltak és mi ifjú legények felkértük őket táncolni, mármint a lányneműeket. Péter az idősebb és Feri az ifjabb barátom tudtak is és szerettek is táncolni. Én a középső nem is tudtam, és nem is szerettem, de a becsület és az ismerkedési lehetőség tőlem is megkövetelte, hogy a táncparkettra lépjek. Ilyen esetekben mindig lassú számot játszottak, hogy legalább egy-két szám erejéig ne valljak szégyent. Egy alkalommal olyan jól ment a lassú tánc, hogy sikeremtől felbátorodva másnapi randevúra hívtam

partneremet. A Kossuth-forrásnál találkoztunk, és elindultunk Arács felé. Nyár volt és meleg, mások a strandon fürödtek, vagy a Kedves cukrászda hús falai között fagyiztak, de én csak vittem szerencsétlen kislányt és meséltem neki Füredről. Arácsra érve, be a temetőbe, és büszkén mutattam Lóczy Lajos sírját a havasi gyopárral. A hegyi túra végén hiába érdeklődtem, hogy mikor találkozunk újra, korához képest tökéletes megvetéssel közölte, hogy soha többé.) Rex, pingpong, lengő teke és sakkversenyek sora követték egymást. Rendszeresek voltak a mozi látogatások, és a gyalogtúrák a Koloska völgybe. Élmenyszámba ment a séta a parkban Máthé János vezetésével. Hajókirándulás volt Tihanyba, autóbusszos Veszprémbe, Zircra, Keszthelyre (Takács Kálmán). Könyvtár, televízió (az ötvenes évek végén, hatvanas évek elején még nagy szó volt) állt a vendégek rendelkezésére. Télen szánkót lehetett kölcsönözni. Magas színvonalú ismeretterjesztő előadások hangzottak el a Balaton keletkezéséről és a tó élővilágáról (dr. Entz Béla), Balatonfüred és környéke múltjáról (dr. Zákonyi Ferenc). Esetenként a beutalt neves vendéget is felkérték előadás tartására: pl. dr. Mező Ferenc az ókori olimpiák történetéről beszélt, de bemutatta Anna-báli öltözékét, és felidézte báli emlékeit az 1964-es szépségkirálynő, a füredi Varsányi Klára is. A SZOT Sétahajózási Központja, Németh Gyula vezetésével az árkádsor keleti oldalán volt. Gyönyörű vitorlásaikkal (Béke, Lillafüred, Sarkcsillag stb.) 10–25 fős csoportokban vitték a vendégeket egyórás sétahajókázásra. Rendszeres nézői voltak a beutaltak a panteoni emléktáblák leleplezésének, szoboravatóknak, faültetéseknek. Láthatták Halápy János festőművész árkádsori kiállítását, és a Füredi Színházi Napok keretében a különböző előadásokat a színházteremben. (Gimnazista legényként Feri barátommal jegyzedők voltunk a színházi előadásokon. Egyik alkalommal a főszeplő művésznőnek elfelejtettek virágcsokrot rendelni. Az előadás elkezdődött, a mi munkánk befejeződött, amikor Hegyeshalmi László, a színházi napok egyik főszerzője a megyei tanács részéről, megkért bennünket, hogy ha kell a föld alól is, de szerezzünk egy csokor virágot a művésznőnek. Fedezetül átnyújtott egy száz forintost, ami akkor 100 gombóc fagyalt ára volt, és utunkra bocsátott. Két lehetőség állt előttünk. Elmegyünk Máthé János bácsihoz, és kérünk tőle egy csokrot Nádor utcai kertjéből, természetesen fizetés ellenében. A másik lehető-

ség, hogy nem a föld alól, hanem a földről, egészen pontosan a sétány melletti parkból szerezzük be a virágokat. A második lehetőséget választottuk. Mentségünkre szóljon, hogy még nem voltunk nagykorúak, és főleg nem akartuk János bácsit esti nyugalomban megzavarni. A gyönyörűen összeválogatott csokrot felvittük a színházterem melletti teraszra, majd a könyvtárszoba brokát függönyének arany zsinórával, amit előzőleg ollóval levágtunk, szépen összekötöttük. A csokrot átnyújtva Laci bátyánk egy elegáns kézmozdulat kíséretében közölte, hogy a maradék a tiétek. Nem elég, hogy virágot loptunk, függönyt csonkítottunk, még sikkasztottunk is. Remélem, már elévültek bűneink, és töredelmes vallomásunk után bocsánatot nyerünk.)

Neves vendégek.

Azok nevét tudtam felidézni, akikkel személyesen is találkoztam, így emlékezetemben jobban megmaradtak, mint esetleg mások.

Ascher Oszkár Kossuth-díjas színművész; Fóti Fülöp Sándor színművész; Germánus Gyula orientalista; Huszka Jenő zeneszerző, és felesége Arányi Mária; Kisfaludi Sróbl Zsigmond szobrászművész; Mező Ferenc szellemi olimpiai bajnok (1928); Tompa Sándor Kossuth-díjas színművész; Trautmann Rezső építésügyi miniszter, az Elnöki Tanács elnökhelyettese (1975–1989); Varga József TV bemondó.

Az üdülő és a szanatórium dolgozói:

Orvos igazgatók:

dr. Horovitz Béla; dr. Szomjas Ákos; dr. Szepesi Barnabás; dr. Szűts István; dr. Burián Imre.

Orvosok:

dr. Rimay István; dr. Zsigmond Elemér; dr. Burián Imre; dr. Burián Imréné dr. Hadházy Aranka; dr. Keller Dezső; dr. Baló László; dr. Ütő Imre; dr. Tóth Ágota; dr. Gura Mária; dr. Gerencsér Gáborné; [Drexler Sebestyén közlése alapján]; dr. Pákozdi Lajos; dr. Kohuth László; dr. Jani József; dr. Ács Károlyné; dr. Szepesi Barnabás; dr. Walter József.

Nővérek:

Zóni Gyuláné, Anni nővér, főnővér; Nagy Tiborné, Ica nővér, főnővér; Helferich Frigyesné;

Csuray Valéria; Arany Jánosné, Éva nővér;
Bobojesov Irén; Szabó Irén nővér, később
Kéry Zsigmondné.

Laboráns:

Bánóczy Sándorné.

EKG-asszistens:

dr. Ütő Imréné, Ella.

Üdülő vezetői, gazdasági vezetők:

Gutai István; Rédei József (Jenő); Tasnádi János;
Szőke Pál; Drexler Sebestyén.

Felügyelők:

Gutai Istvánné; Molnár Józsefné (?).

Kertészek:

Tóth (?) Lajos; Sabján János.

Raktárosok:

Zalaváry István; Bazsó István.

Étterem vezetők:

Baán Barnabás; Farkas Ferenc; Tóth Jenő.

Éttermi felíró:

Zalaváry Istvánné.

Vasalók:

Varga Lászlóné, Ági; Bazsó Istvánné.

Műszaki vezető:

Dervalics Ferenc.

Főgépész:

Molnár (?).

Asztalosok:

Hilbert József; Kéry Zsigmond.

Villanyszerelők:

Reményi Gyula.

Kultúrfelelősök:

Hegyeshalmi László; Tasnádi Jánosné, Katika.

Szakácsok:

Krisztián István; Dunai Antalné; Gyetvai János;
Erdei András; Prótár András.

Személyzeti étterem felszolgálói:

Czakkor Mária, később Prótár Andrásné; Mosonyi
Józsefné.

Csaposok a vendég étteremben:

Niederecker Ferenc; Ghillány László.

Éttermi felszolgáló:

Juhászné, Erzsike; Berta Lajosné, Muci.

Cukrászok:

Benkő József; Bertók Ilona, előbb Bedeginé ké-
sőbb I Grecz Mihályné.

Irodai dolgozók:

Dapsy Béláné később Dani Sándorné; Szakács Jó-
zsefné; Hercsik Edéné.

Liftes:

Lippai Mihályné.

Takarítók:

Fráter Zoltánné; Kajetán Béláné, Jolán; Kustos
Endréné.

Fűtő:

Kosaras József.

Kávéfőző:

Baán Barnabásné.

Szeretném leszögezni, hogy a fenti visszaemléke-
zést kizárólag az emlékezetemre hagyatkozva írtam
meg, zömmel az 1955 és 1964 közötti időszakra kor-
látozva. Kivételt képez néhány 1956-ban ott dolgozó
neve, akiket egy 1956. október 31-én kelt jegyző-
könyv alapján írtam le. (A jegyzőkönyvet édesapám
otthoni iratai között találtam meg és adtam át a Hely-
történeti Gyűjteménynek. Képe megjelent a Füredi
História 2006/3. számában.) Nem törekedtem a tel-
jességre, nem folytattam levéltári kutatásokat, nem
kerestem meg még élő visszaemlékezőket az alább
felsoroltakon kívül. A nevek felsorolásánál eseten-
ként az 1990-es évek dolgozói is szerepelnek. Ter-
mészetesen koromnál fogva a név szerint említett
dolgozók nagy része az ötvenes, hatvanas években
még nekem nénik és bácsik voltak, így is rögzültek
emlékezetemben, de visszaemlékezésemben ezt el-
hagytam. Ahol nem voltam biztos a nevekben, ott
kérdőjelet használtam. Segítettek a nevek felidézésé-
ben Arany János úr és felesége Éva asszony, Baán
Barnabásné, Bazsó István, Drexler Sebestyén és dr.
Koppány Ferenc urak, akiknek ezúton is köszönetet
mondok. Céлом a visszaemlékezés és az ott dolgozók
nevének megörökítése volt.

Természetesen minden kiegészítést, javítást,
pontosítást köszönettel veszek!

* a fiatalabbak kedvéért: Szakszervezetek Or-
szágos Tanácsa

Éttermi dolgozók. Jobbszélén Tasnádi Jánosné Katika kultúrfelelős

A SZOT szanatórium dolgozói az 1961. május 1-jei felvonuláson

*****

Helyreigazítás

Simon Károly úr hívta fel a figyelmemet, a nyáron megjelent, az „Üdvözet Balatonfüredről” című képeslapkönyvben található két hibára:

71. oldal/1. kép aláírásában helyesen: Balatoni Yacht Klub,

94. oldal/2. kép aláírásában helyesen: 1964

Továbbá a 190. oldal/1. kép aláírásában a dátum helyesen: 1900-as évek

Köszönöm az észrevételeket és elnézésüket kérem a hibákért!

Elek Miklós